EWA KUBASIEWICZ-HOUÉE

BEZ PRAWA POWROTU

POKOLENIE Solidarności

BEZ PRAWA POWROTU

POKOLENIE
SOLIDARNOŚCI

EWA KUBASIEWICZ-HOUÉE

BEZ PRAWA POWROTU

INSTYTUT LITERATURY

FUNDACJA CENTRUM DOKUMENTACJI CZYNU NIEPODLEGŁOŚCIOWEGO

KRAKÓW 2021

© Copyright by Ewa Kubasiewicz-Houée, 2021

Opracowanie redakcyjne
Aleksandra Czyż, Adam Roliński

Projekt okładki
Lesław Sławiński

Fotografie ze zbiorów Marka Czachora

Wydanie trzecie

ISBN 978-83-8138-579-4 (druk)
ISBN 978-83-8138-580-0 (PDF)
ISBN 978-83-66765-61-0 (druk)

https://doi.org/10.12797/9788381385800

Fotografia na okładce
Henryk Majewski

Publikacja powstała dzięki wsparciu finansowemu
Instytutu Literatury w ramach Tarczy dla Literatów

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl
Księgarnia internetowa: https://akademicka.com.pl

Moim wnukom:
Małgosi, Dorotce, Antkowi i Ani

Wstęp
Pokolenie „Solidarności”

Polska historia ostatnich stu lat została naznaczona ogromnym wysiłkiem pokoleń – najpierw tego, które wywalczyło dla kraju niepodległość, składając ogromną daninę krwi. Generacja urodzona w Drugiej Rzeczpospolitej zaznała szczęścia wolności i wielkiej goryczy klęski, tym dotkliwszej, że ofiara z milionów hitlerowskich i sowieckich ofiar nie zaowocowała upragnioną wolnością.

Na tym tle pokolenie „Solidarności” wydaje się szczególnie uprzywilejowane, skoro tym razem wysiłek odzyskania suwerenności nie pociągnął za sobą aż tak wielu istnień, a cierpienia były relatywnie mniejsze. Ofiar śmiertelnych było niewiele w porównaniu z okresem stalinizmu. Tysiące więzionych, wyrzuconych z pracy lub relegowanych z uczelni, milion osób zmuszonych do emigracji albo pozbawionych środków do życia – to ofiary poddane wybiórczej represji komunistycznej przemocy lat 80. Pozostała ogromna część społeczeństwa – zepchniętego do poziomu ubóstwa, pozbawionego praw pracowniczych, gospodarczych i elementarnej wolności, a także możliwości rozwoju czy dostępu do niekomunistycznej kultury – to rzesza pokrzywdzonych przez system, w który było wpisane zbiorowe pozbawianie obywateli podstawowych praw człowieka.

Przemoc militarno-policyjna, powszechna bieda i upośledzenie cywilizacyjne, a także zwyczajne upodlenie bezczelnym kłamstwem w życiu publicznym – spotkały się z szerokim oporem społecznym. Ten świat powinien zostać przedstawiony w całej swojej grozie, ale też głupocie i śmieszności – totalitaryzm był straszny, ale jednocześnie

w wielu przejawach groteskowy i pokraczny. Z oczywistych powodów demograficznych wśród członków „Solidarności" dominowali ludzie urodzeni w pierwszym dziesięcioleciu tzw. Polski Ludowej, choć liderów i szeregowych działaczy nie brakowało również wśród starszych Polaków. Dlatego, przywołując doświadczenia, przeżycia i osobliwości tamtych czasów, sięgamy do pamięci i opowieści wszystkich uczestników ówczesnej walki o wolność.

Pamięć musi się karmić konkretem, a nie abstrakcją historycznych procesów, i przywoływać realia, które odeszły wraz z sowiecką cywilizacją, a dzisiaj niejednokrotnie wymagają objaśnień. Nie żyjemy już w komunizmie i trudno nam sobie obecnie wyobrazić zwyczajne, codzienne dolegliwości albo przemoc fizyczną totalitarnego systemu. Ogromna większość Polaków osobiście nie doświadczyła życia, w którym problemem jest nabycie podstawowych produktów żywnościowych lub ubrania (kartki na cukier, mięso czy buty) i trzeba się wykazać sprytem, żeby „zdobyć" papier toaletowy, mydło lub podpaski. Tak jak niewyobrażalne jest dzisiaj to, że można było zostać niewinną ofiarą pobicia przez milicję, która w praktyce miała prawo do niczym nieskrępowanej agresji bez oglądania się na nietykalność cielesną obywatela.

Opowieść o tych czasach i ludziach musi być konkretna, w miarę różnorodna, uwzględniać region i miejsce zamieszkania, płeć, wiek, wykształcenie, środowisko zawodowe, a także kulturowe i etniczne zaplecze. Dlatego interesują nas osobiste opowiadania, pamiątki i artefakty, zdjęcia i w ogóle wszystko, co jest związane z historiami indywidualnymi, a nie tylko z dziejami zbiorowymi. Stworzenie wielkiego grupowego portretu pokolenia „Solidarności" jest ciągle możliwe, choć najstarsi uczestnicy już nie żyją. Ale nawet po nich zachowały się nagrane lub zapisane wypowiedzi, zdjęcia, dzienniki, pamiętniki lub listy z więzienia, do których chcemy dotrzeć. Są to nie tylko dokumenty epoki, które mogą zainteresować historyków czy socjologów, lecz również – literatura faktu mająca powodzenie u zwykłych Czytelników. Interesujące są także wspomnienia bliskich, zwłaszcza dzieci. Choć

same nie brały udziału w wydarzeniach politycznych, to przecież świat dorosłych zapisał się w ich pamięci, czasami – niestety – tragicznie.

Takie są założenia i cele serii *Pokolenie „Solidarności”*. Liczymy na udział świadków i uczestników, których zapraszamy do współpracy.

Józef Maria Ruszar

Od redakcji

Seria *Pokolenie Solidarności* powstała w celu przedstawienia Czytelnikom relacji uczestników wydarzeń związanych z dziejami opozycji antykomunistycznej w PRL, szczególnie związku zawodowego NSZZ „Solidarność", który władza totalitarnego państwa próbowała zniszczyć, wprowadzając 13 grudnia 1981 roku stan wojenny. Autorzy, świadkowie dziejów pierwszych lat „Solidarności" i stanu wojennego, swoje przeżycia spisali w różnych formach literackich: listach, wspomnieniach, poematach, pamiętnikach, dramatach. Edycja tych tekstów nie polegała na ich opracowaniu literackim – zweryfikowano jedynie fakty historyczne zawarte w książce i objaśniono znaczenie niektórych słów oraz przybliżono wydarzenia, które mogą być niejasne dla współczesnego Czytelnika. Pozostawiono teksty w ich autentycznej formie, ograniczając redaktorską ingerencję do uwspółcześnienia interpunkcji, poprawy ortografii i gramatyki oraz wyjaśnienia niezrozumiałych miejsc. Każdy tom zawiera krótką biografię autora oraz indeks osób.

Spis treści

7 Wstęp. Pokolenie „Solidarności”
11 Od redakcji

Część I. Zamiast wstępu
15 Korzenie

Część II. Powiew wolności
27 Pierwsze kroki
32 „Solidarność”
42 Wydarzenia bydgoskie 1981 roku
46 Szkoła demokracji
56 Po dymisji
60 Życie toczy się dalej

Część III. Czas upokorzenia
67 Stan wojenny
76 Kurkowa
83 Sprawa Staszka
86 Przed Sądem Marynarki Wojennej
92 Po wyroku

Część IV. W więzieniach
99 Fordon
103 Grudziądz
112 Znowu w Fordonie
117 Szczęśliwe wydarzenia
129 O naszą godność
134 Więzienie w więzieniu
140 Akty solidarności

Część V. Trudna wolność

149 Pierwsze spotkania, pierwsze kłopoty
155 Cierpka rzeczywistość
166 Francja
171 Po powrocie do kraju
175 Początek odmiany
181 Obraza ministra
184 Wyjazd

Część VI. Na emigracji

187 Przedstawicielstwo SW
197 Lato 1988
208 Nadchodzi nowe
219 Michał
227 Zwykłe życie

235 Indeks osobowy
241 Indeks geograficzny

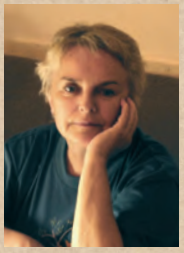

Ewa Kubasiewicz-Houée – polonistka i bibliotekarka, kustosz dyplomowany. W latach 80. członkini Zarządu Regionu Gdańskiego NSZZ „Solidarność" i wiceprzewodnicząca Komisji Zakładowej Związku w Wyższej Szkole Morskiej w Gdyni. W stanie wojennym została skazana na najwyższy wyrok wydany w kraju – 10 lat więzienia i 5 lat pozbawienia praw publicznych. W liście otwartym napisanym w więzieniu w Fordonie odrzuciła propozycję Przewodniczącego Rady Państwa Henryka Jabłońskiego poproszenia o łaskę w celu wcześniejszego wyjścia z więzienia. Po odzyskaniu wolności w maju 1983 r. przystąpiła do organizacji Solidarność Walcząca i została członkinią jej Komitetu Wykonawczego.

W 1987 r. wyszła za mąż za działacza bretońskiego oddziału Amnesty International i 31 stycznia 1988 r. wyjechała do Francji dzięki prawu umożliwiającemu łączenie rodzin, uzyskując paszport tylko w jedną stronę. Do lipca 1989 r. pełniła funkcję szefowej struktur Solidarności Walczącej na Zachodzie.

Obecnie mieszka w Bretanii i poświęciła się swojej pasji – pisaniu książek. Oprócz publikacji *Bez prawa powrotu* wydała dwie pozycje o charakterze historyczno-wspomnieniowym: *Przypomnij mi zapach chleba* i *Krótką opowieść o honorze i śmierci* oraz dwa tytuły z serii wydawniczej „Francja Tajemnicza" poświęcone Bretanii i Oksytanii. W najbliższym czasie ukaże się trzecia książka z tej serii – na temat Normandii.

ISBN 978-83-8138-579-4

9 788381 385794 >

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

https://akademicka.pl

INSTYTUT LITERATURY

FUNDACJA CENTRUM DOKUMENTACJI CZYNU NIEPODLEGŁOŚCIOWEGO